

Posudek oponenta disertační práce

Autorka: Mgr. Klára Přenosilová

Téma: Občanskoprávní aspekty samořiditelných vozidel

Oponent disertační práce: doc. JUDr. Jindřich Psutka, Ph.D.

I.

Téma práce, jeho vhodnost a náročnost

K posouzení předložená disertační práce je zacílena na problematiku samořiditelných vozidel. Pozornost má být věnována především občanskoprávním aspektům jejich provozu. Již ze samotného názvu je zřejmé, že disertantka upíná svou pozornost k tématu velmi podnětnému a současně též značně aktuálnímu. Je totiž patrné, že tzv. samořiditelná vozidla jsou sama o sobě jevem stále značně novým. Po dlouhých desetiletích, kdy byla silniční doprava zprostředkovávána v převážném rozsahu stroji řízenými, resp. ovládanými lidskou vůlí, se začínají objevovat dopravní prostředky, které tu v menší, tu ve větší míře ovládnání ze strany člověka omezují, popř. úplně vylučují. Daná situace vzbuzuje z pohledu právního řadu otázek, které v nedávné době ještě neexistovaly, resp. na ně stačilo hledat odpovědi pouze v teoretické rovině. Jde přitom o jev, který patří pouze k nejviditelnějším projevům vzrůstajícího významu prvků tzv. umělé inteligence v rámci různých soudobých technologií. Aktuálnost příznačná pro zvolené téma plyne též ze skutečnosti, že nejde o problematiku uzavřenou či jasně ohraničenou. Rychlost vývoje v oblasti tzv. umělé inteligence jasně ukazuje, že v době patrně nijak vzdálené může dojít k dalšímu významnému technologickému posunu. Autorka s ohledem na daná východiska stojí v nelehké pozici. Jí podaný výklad se nemůže než zaměřit na dosavadní vývoj, aktuální stav právní úpravy, možné připravované legislativní změny a případné vlastní návrhy v dané oblasti. Plná predikce budoucího vlivu prudce se řítícího proudu soudobých technologických změn do oblasti práva (ale i ekonomiky a společnosti jako celku) je patrně reálně nemožná.

Je tedy patrné, že zvolenou problematiku je možné považovat za nepochybně vhodnou k bližšímu zpracování v podobě disertační práce. Jakkoliv přitom jistě nejde o téma zcela nedotčené výstupy právní nauky, je jejich počet zatím stále velmi omezený. Komplexní zpracování celého tématu v podmínkách tuzemské odborné literatury chybí a přináší jej tak teprve autorka posuzované práce.

II.

Cíle práce a její systematika

Výzkumným cílem disertační práce je dle uchazečky především analýza občanskoprávní povahy autonomních vozidel a softwaru autopilota a analýza občanskoprávních vztahů, které v souvislosti s nimi vznikají. K dalším cílům je řazeno prozkoumání vybraných etických hledisek souvisejících s

autonomními vozidly. K základním výzkumným hypotézám pak patří teze, že autonomní automobil i software naplňují definici věci v právním smyslu. Současně se autorka v práci snaží obhájit hypotézu, že autonomní systémy řízení není možné považovat za subjekty práva. K dalším hypotézám patří tvrzení, že se na software autopilota vztahuje ochrana autorského práva, a že se jedná o výrobek ve smyslu českého občanského práva i příslušných předpisů EU. Ověřena má být i hypotéza, že lze na danou oblast právních vztahů efektivně aplikovat stávající právní úpravu vybraných smluvních a deliktních závazkových vztahů (zejména koupě, licence a dosavadní skutkové podstaty odpovědnosti za zaviněné porušení právní povinnosti, odpovědnosti provozovatele a odpovědnosti výrobce).

Dané vyčtení cílů je možné považovat za přehledné a logické. Hypotézy jsou formulovány způsobem, který dává dobrý předpoklad pro posun v náhledu na danou oblast právní úpravy, když směřují (při značném zobecnění) k závěru, že již stávající právní úprava představuje dostatečný základ pro efektivní regulaci oblasti samořiditelných vozidel (což je teze nepochybně nosná a plně vhodná k bližšímu prokázání v rámci předložené práce). Z pohledu oponentního posouzení je nutné v dané souvislosti vyzdvihnout dva rysy, které z daných cílů a vyčtených hypotéz plynou a prolínají se současně celým posuzovaným textem. Na prvním místě je to úzké zaměření se celého výkladu pouze na civilistické aspekty zvolené problematiky. Jde o žádoucí přístup a to nejen s ohledem na zaměření studia autorky, ale též vzhledem k rozsahu dané problematiky. Druhý rys na první navazuje. Je jím průřezové pojetí celého pojednání. Autorka se díky specifičnosti svého tématu musí velmi dobře orientovat v rozsáhlé škále občanskoprávních témat od vymezení subjektů, přes detailní znalost předmětu subjektivních práva a povinností, instituty smluvního závazkového práva až k hluboké znalosti deliktního práva a práva autorského. Všechny tyto aspekty musí vhodně propojovat a kombinovat. Již zde je možné konstatovat, že z výkladu je patrná velmi dobrá teoretická znalost všech naznačených oblastí občanského práva, která umožňuje jeho náležité pevné ukotvení.

Systematika práce odpovídá naznačeným cílům práce a hypotézám, z nichž pojednání jako celek vychází. Výklad je budován logicky od obecného ke zvláštnímu. Úvodní dvě pasáže jsou tak věnovány vymezení samotného pojmu samořiditelných vozidel. Zejména část druhou zaměřenou na povahu takových vozidel z pohledu práva lze považovat pro celou práci za klíčovou. Autorka se zde vypořádává se všemi občanskoprávními aspekty samořiditelných vozidel, čímž vytváří pevný základ pro celý další výklad. Současně jasně naznačuje o jak komplexní a provázanou problematiku se z pohledu soukromého práva jedná. Navazující druhá část je zaměřena na vymezení základních smluvních závazků vznikajících v souvislosti s existencí, resp. provozováním autonomních vozidel. Autorka zde upíná svou pozornost logicky zejména na koupi, licenci a smluvní vztahy vznikající v souvislosti s poskytováním softwaru jako služby. Poslední dvě partie cílí na otázky související s možným vznikem škod v souvislosti s provozem samořiditelných vozidel. Velmi podnětná je jak část čtvrtá zaměřená na etický přístup k distribuci újmy při kolizi autonomního automobilu, tak nepochybně i část pátá věnovaná aktuální právní úpravě náhrady škody a její možné aplikaci na samořiditelná vozidla. Zvolenému rozvržení není třeba nic vytknout. Je přehledné a umožňuje budování výkladu náležitě gradujícím způsobem bez nepřiměřeného opakování již jednou uváděných informací. Pochválit je současně třeba i stručnost věnovanou základním východiskům rozebíraných institutů (např. předpokladům náhrady škody), která ponechává dostatečný prostor pro výklady z pohledu tématu určující.

III.

Odborná úroveň práce, obsahové připomínky

Ze všeho již výše uvedeného jasně plyne, že posuzovaná práce je na velmi dobré odborné úrovni. Z textu je jasně patrná dlouhodobá pozornost, kterou autorka vytvoření své práce věnovala. Výklad je promyšlený a stojí na pevných teoretických základech. Z pohledu oponentního je třeba vyzdvihnout zejména jistý konzervativní styl, jímž je ke zpracování tématu přistupováno. Autorka, ač se její práce zaměřuje na problematiku související s nejmodernějšími trendy soudobého technologického vývoje (z pohledu práva tedy na problematiku do značné míry futuristickou), se nenechává unést k úvahovému stylu pojednání posouvajícímu výklad na pomezí práva a filosofie. Práce stojí na pevných základech občanskoprávní teorie, které její pojednání jasně ukotvují a ohraničují. Pochválit je třeba též snahu o vysvětlení problematiky v mantinelech stávající právní úpravy. Autorka si zjevně správně klade otázku, zda je třeba kvůli aktuálním tendrům v oblasti strojového učení a umělé inteligence masivně pozměňovat právní řád. Jakkoliv je možné, že budoucí technologický vývoj mnohé učiněné závěry relativizuje, je třeba souhlasit s tím, že v současné době nejsou překotné změny právní úpravy na místě.

Naznačený konzervativní přístup k výkladu přitom jistě neznamená, že by byla práce po obsahové stránce ustrnulá. Autorce se daří akcentovat téměř všechny z pohledu tématu významné otázky. V dané souvislosti je možné zmínit kupříkladu výklad podaný v kap 2.3. zacílený na autonomní automobil coby možný subjekt občanského práva. Je patrné, že mnohé z učiněných závěrů je možné aplikovat nejen na oblast samořiditelných vozidel, ale na oblast umělé inteligence jako celku. Velmi podnětný je i výklad dotýkající se etických otázek samořiditelných vozidel (část 4.), v němž autorka shrnutím dosavadního poznání v dané oblasti jasně dokládá obtížnost a hloubku problémů, s nimiž je třeba se při zavádění autonomních řídicích systémů vypořádat. Čtenáři se přitom nutně vkrádá otázka, zda je v úvodu daného výkladu učiněné tvrzení, že zavedení samořidících systémů vede, resp. povede ke snížení nehodovosti, relevantní. Zejména je patrně možné se ptát, zda lze daného výsledku dosáhnout bez unifikace systémů automatického řízení ve všech provozovaných vozidlech, při současném vyloučení lidského vlivu na jejich řízení. Detailní výklad je podán i v partii věnované otázkám náhrady škody. I zde se autorka zaměřuje téměř na všechny v úvahu přicházející varianty náhrady škod způsobených v souvislosti s přítomností autonomních systémů řízení v dopravních prostředcích. V textu je možné najít řadu podnětných a inspirativních myšlenek, byť ne se všemi je třeba se bezvýhradně ztotožnit. Příkladem může být závěr, že dopravcem ve smyslu § 2927 ObčZ je řidič, který provozuje dopravu zprostředkovanou přes on-line platformu a uzavírá s cestujícím smlouvu o přepravě (s. 139). Jakkoliv zjevně půjde o nejčastější variantu, ne vždy bude patrně osoba řídící vozidlo splňovat obvyklé znaky provozovatele dopravy. Širší debata by jistě mohla být rozvinuta i ohledně myšlenky, zda by v případě, že by byl zápis provozovatele motorového vozidla v registru silničních vozidel rozporný s faktickým stavem, mohl provozovatel namítat nesprávnost zápisu vůči poškozenému. Dle autorky by se mohlo jednat o znevýhodnění poškozeného, který do registru řidičů nemá volný přístup, a to rozdílně od leteckého rejstříku, který je dle ní veřejným seznamem ve smyslu § 980 a násl. občanského zákoníku. Je otázkou, zda daný závěr koresponduje stávajícímu pojetí veřejných seznamů, ovládaných principem formální a materiální publicity. Krom volného nahlížení do takových seznamů, je zde očekávána i správnost zápisu v nich vedených. Uvedená specifika registr silničních vozidel nespĺňuje a lze tak jen obtížně dovozovat, že by poskytoval osobě vycházející z informací v něm obsažených podobnou ochranu jako seznam veřejný. Lze pak předpokládat, že ochrana poškozeného před znevýhodněním by patrně neměla být taková, aby byla povinnost k náhradě škody dovozena u osoby, jež nespĺňuje zákonem dané předpoklady, které by ji umožňovaly

považovat za provozovatele dopravního prostředku. Ostatně jistá ochrana je poškozenému v daném směru dána prostřednictvím § 2930 občanského zákoníku zakládajícímu nevyvratitelnou domněnku, dle které nelze-li provozovatele určit, platí, že jím je vlastník dopravního prostředku.

IV.

Jazyková a formální úroveň práce

Práce je z pohledu formálního zpracována na odpovídající úrovni. V textu je sice možné nalézt občasné pravopisné pochybení či zjevný překlep (např. „Tento závěr bude mít dopad jednat na to ...“ - s. 124). Občas při čtení zarazí opakovaně užívané uvádění německých, francouzských či rakouských zákonů s velkým písmenem na začátku (srov. např. „Rakouským nebo Německým občanským zákoníkem...“ – s. 10; „Německého zákona o odpovědnosti za vadné výrobky...“ - s. 46; „Německého občanského zákoníku...“ – s. 132 aj.). V souhrnu jde však o jevy zcela ojedinělé, které výsledný dobrý dojem z práce nijak neovlivňuje. Na velmi dobré úrovni je i stylistika autorky. Věcně mnohdy obtížný výklad podává čtenáři přístupným a srozumitelným způsobem. Rutinně, jen se zcela dílčími vybočeními (srov. např. „neplatnost koupě“ – s. 59), užívá přílehlavé právní terminologie.

Práce je doplněna bohatým citačním aparátem, který jasně dokládá detailní nastudování relevantní tuzemské i cizojazyčné literatury (německé, rakouské, anglické). Citováno je plně v intencích citační normy.

V.

Závěrem

S ohledem na vše výše uvedené nelze než shrnout, že posuzovaná disertační práce splňuje všechny požadavky kladené na závěrečnou práci v doktorském studijním programu. Autorka předkládá přesvědčivý, ucelený a systematicky podaný výklad. Jasně přitom osvědčuje nejen dlouhodobý a intenzivní zájem o téma, ale i velmi dobré a hluboké proniknutí do celé problematiky. Drží se přitom pevně v mezích zvoleného oboru, což jí současně dává dostatečný prostor pro patřičně detailní výklad proložený řadou vlastních úvah a náležitě vyargumentovaných myšlenek. Je tedy možné uzavřít, že autorka ve své disertační práci

prokázala schopnost samostatné tvůrčí práce ve zvoleném oboru a disertační práci tak

lze doporučit k obhajobě.

Z pohledu oponentního posouzení je možné autorce závěrem pouze doporučit zvážení publikace celé práce nebo alespoň jejích vybraných částí.

V rámci rozpravy vedené v souvislosti s obhajobou by se autorka mohla blíže zaměřit například na následující otázky:

- 1) Za jakých podmínek, je dle Vás možné uvažovat o přiznání právní osobnosti umělé inteligenci?
Je dle Vás možné očekávat vývoj daným směrem v dohledné budoucnosti?
- 2) Lze dle Vašeho mínění řadit mezi okolnosti mající původ ve zvláštní povaze provozu dopravního prostředku i existenci systému autonomního řízení ve vozidle, jímž byla způsobena dopravní nehoda?

V Plzni dne 28. října 2023.

doc. JUDr. Jindřich Psutka, Ph.D.